

Riktlinje för LSS

Dokumenttyp	Riktlinje
Fastställd	2025-11-26 av Socialnämnd
Detta dokument gäller för	Essunga kommun
Giltighetstid	Tills vidare
Dokumentansvarig	Chef social sektor
Diarienummer	Sn 2025/115

Innehåll

Riktlinjer för LSS	5
1. Inledning.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	5
1.3 Målgrupp.....	5
2. Allmänna utgångspunkter	5
2.1 Lag (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS).....	6
2.1.1 Lagstiftningens mål och inriktning	6
2.1.2 Rätten till insatser	6
2.1.3 Goda levnadsvillkor	7
2.1.6 Barnperspektivet.....	7
2.1.7 Sammansatta behov/Samsjuklighet.....	7
2.1.8 Lika rättigheter och skyldigheter.....	8
2.1.9 Våld i nära relationer.....	8
2.2 Socialtjänstlag (2025:400).....	8
2.3 Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).....	9
2.4 Samordnad individuell planering (SIP).....	9
2.5 Individuell plan	10
2.6 Förvaltningslagen (2017:900), FL.....	10
2.7 Ledningssystem för kvalité	10
2.7.1 Egenkontroller, riskanalyser och avvikelser	10
2.8 IBIC och livsområden	10
2.9 Ansvarsfördelning mellan kommuner.....	12
2.9.1 Förhandsbesked vid bosättning i annan kommun	13
2.9.2 Asylsökande	13
3. Handläggning.....	13
3.1 Ansökan.....	14
3.1.1 Begäran om insatser.....	14
3.1.2 Om vårdnadshavare är oense	14
3.2 Utredning.....	14
3.2.1 Begäran om intyg	14
3.2.2 Samtycke	15

3.2.3 Gemensamt hushåll	15
3.2.4 Föräldraansvar	16
3.3 Bedömning	16
3.4 Beslut.....	16
3.4.1 Förbehåll och omprövning	16
3.4.2 KommunikERING	17
3.4.3 Överklagan	17
3.5 Uppdrag till utförare.....	17
3.6 Genomförande och genomförandeplan	18
3.7 Uppföljning	18
3.8 Dokumentation	19
4. Insatserna för särskilt stöd och service.....	19
4.1 Personkretsbedömning	19
4.1.1 Personkretsbedömning av barn	20
4.2. Personlig assistans, 9 § 2 LSS	20
4.2.1 Personlig assistans i form av dubbelassistans	22
4.2.2 Personlig assistans till barn	22
4.2.3 Avgränsning.....	23
4.3 Ledsagarservice, 9 § 3 LSS	23
4.3.1 Avgränsning.....	24
4.4 Biträde av kontaktperson, 9 § 4 LSS.....	25
4.4.1 Avgränsning.....	26
4.5 Avlösarservice i hemmet, 9 § 5 LSS	26
4.6 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet, 9 § 6 LSS	28
4.6.1 Avgränsning.....	29
4.7 Korttidstillsyn för skolutgång över 12 år, 9 § 7 LSS	30
4.7.1 Avgränsningar	31
4.8 Boende i familjehem och bostad med särskild service för barn och unga, 9 § 8 LSS	31
4.8.1 Boende i familjehem	33
4.8.2 Bostad med särskild service för barn och unga.....	34
4.8.3 Boende på grund av skolgång på annan ort.....	34
4.8.4 Avgränsning.....	34
4.9 Bostad med särskild service för vuxna, 9 § 9 LSS.....	34
4.9.1 Annan anpassad bostad	36

4.10 Daglig verksamhet, 9 § 10 LSS.....	36
5. Taxor och avgifter	38

Riktlinjer för LSS

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Socialnämnden i Essunga kommun har ansvar för insatser enligt Lag (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) till personer som omfattas av dess personkrets. Riktlinjen ska ses som en vägledning för handläggningen och utförandet gällande de i lagen angivna insatser.

Verksamheten utför behovsprövade insatser bedömt mot goda levnadsvillkor enligt LSS. Insatserna har en individuell utformning och ska ge ett gott stöd, god service och omvårdnad.

1.2 Syfte

Syftet med riktlinjen är:

- att vara ett stöd i handläggningen av ärende
- bidra till mer likartad bedömning
- främja ett tydligt och enhetligt synsätt för handläggning och utförande
- främja god kvalitet och samverkan mellan myndighet och utförarverksamhet så att det främjar den enskildes delaktighet och inflytande
- utgöra ett stöd för utförarna vid upprättandet av genomförandeplaner

Riktlinjen är vägledande och gäller inte utan undantag. Riktlinjen revideras vid behov utifrån att förändringar i lagar, föreskrifter och rättspraxis sker.

1.3 Målgrupp

Målgrupp för riktlinjen är handläggare samt utförarpersonal inom social sektor i Essunga kommun.

2. Allmänna utgångspunkter

Handläggning av ärenden avseende insatser enligt LSS utförs av handläggare inom sociala sektor. Socialsekreterarna arbetar på delegation av Socialnämnden med att utreda, besluta enligt delegation och följa upp insatser för personer som beviljats insatser enligt LSS.

Insatser enligt LSS ska hjälpa den enskilde att uppnå goda levnadsvillkor. Insatserna ska utformas så att det stärker den enskildes resurser att leva ett självständigt liv. Alla insatser bygger på frivillighet och verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges (6 § LSS).

En helhetsbedömning av personens totala behov av stöd måste alltid göras i det enskilda fallet och riktlinjen innebär inte någon inskränkning i den enskildes rätt att få en individuell prövning av sin ansökan. Det kan innebära att mer eller färre insatser kan

beviljas än vad riktlinjen anger. Avsteg från riktlinjen ska vara tydligt motiverade och skall framgå av utredningen. Den individuella bedömningen ska alltid göras utifrån rådande lagstiftning och praxis och med riktlinjen som stöd. Riktlinjen är utformad med utgångspunkt i lagstiftning (förarbeten, lagtext samt vägledande/prejudicerande domar) samt i vissa fall Socialstyrelsens allmänna råd och föreskrifter (SOSFS/HSLF-FS).

2.1 Lag (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS)

I lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, finns tio insatser. Insatserna är till för att förebygga och minska följderna av funktionsnedsättningar. De ska vara utformade så att de stärker den enskildes möjlighet att leva ett självständigt och oberoende liv, och att delta aktivt i samhällslivet.

2.1.1 Lagstiftningens mål och inriktning

Målet med LSS är att den enskilde, så långt det är möjligt, ska leva som andra. Verksamheterna inom LSS ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som beviljats insats enligt LSS (5 § LSS). Verksamheterna ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges.

Verksamheten ska vara av god kvalitet och bedrivas i samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter, och kvaliteten i verksamheten ska utvecklas och säkras systematiskt och fortlöpande (6 § LSS), se vidare rubrik 2.7 *Ledningssystem för kvalitet*. Inom verksamheten ska den personal finnas som behövs för att kunna ge gott stöd, god service och omvårdnad.

2.1.2 Rätten till insatser

Rätten till insatser regleras i 7 § LSS ”Personer som anges i 1 § har rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § 1-9, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om behovet inte faktiskt är tillgodosett på annat sätt.”

Lagen är tydlig med att den som uppfyller kraven för att tillhöra någon av lagens så kallade personkretsar enligt 1 § LSS har rätt att få vissa i lagen angivna insatser. Detta avser personer med:

1. Personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.
2. Personer med hjärnskada förvärvad i vuxen ålder, förorsakad av yttre våld eller kroppslig sjukdom, och betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder till följd därav.
3. Personer med andra fysiska eller psykiska funktionshinder, som är varaktiga, inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service.

Förutsättningen är vidare att den enskilde har behov av insatsen i sin livsföring och att behovet inte faktiskt är tillgodosett på annat sätt (7§ LSS).

Nedanstående kriterier ska uppfyllas för att ha rätt till insats enligt LSS:

1. Personen ska vara bosatt och folkbokförd i kommunen
2. Personen ska omfattas av någon av lagens tre personkretsar

3. Personen har behov av insatsen
4. Behovet ska faktiskt inte vara tillgodosett på annat sätt.

2.1.3 Goda levnadsvillkor

Om rätten till insats föreligger ska den enskilde genom insatserna tillförsäkras *goda levnadsvillkor* (7 § LSS). Av praxis och förarbeten framgår att bestämmelsen i 7 § andra stycket LSS saknar betydelse för bedömningen av någons rätt till insats enligt lagen, liksom för frågan om vad som ryms inom respektive insats enligt 9 § LSS (se HFD 2011 ref. 8). Bestämmelsen om goda levnadsvillkor anger endast en kvalitetsnivå på de insatser som en enskild har rätt till enligt lagen (prop. 1992/93:159 s. 172).

Kammarrätten i Göteborg skrev i en dom den 10 maj 2011 i mål nr 6227-10 att med goda levnadsvillkor avses att den enskilde ska få leva som andra i motsvarande ålder. Vad som avses med goda levnadsvillkor tas upp även i två andra Kammarrättsdomar, KamR Stockholm 2021-02-17, målnr 2422-20 och KamR Jönköping 2015-05-06, målnr 2470-14, där Kammarrätterna kom fram till att en jämförelse med vad som gäller för icke funktionshindrade personer i samma ålder som den funktionshindrade (jämför [5 §](#) LSS) ska göras.

Goda levnadsvillkor utgår från målen med LSS och innebär:

- Personen ska ha inflytande över de insatser som ges och kunna påverka sin vardag.
- Möjlighet att delta i samhällslivet på lika villkor som andra.
- Insatserna ska vara långsiktiga och samordnade.
- Stödet ska utgå från den enskildes behov, önskemål och livssituation.
- Fokus ligger på att skapa förutsättningar för ett liv som är så likt andra människors som möjligt

2.1.6 Barnperspektivet

I LSS finns bestämmelser som svarar mot FN:s barnkonvention, vilken är grunden för barnens rättigheter och barnperspektivet för samtliga åtgärder som rör barn. När åtgärder enligt LSS berör barn (0-18 år) ska barnets bästa särskilt beaktas. Vad som är barnets bästa får bedömas i varje enskild situation. När en insats rör barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets bästa ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Barnperspektivet innebär också att barnets situation ska uppmärksammas när en ansökan om bistånd eller annan insats handläggs inom socialtjänsten, även när biståndet inte gäller barnet självt utan barnets föräldrar eller syskon. Se vidare *Rutin för barnkonsekvensanalys* för ytterligare stöd i vad handläggaren ska titta efter när man uppmärksammar barnets bästa kopplat till ett beslut som direkt eller indirekt påverkar ett barn.

2.1.7 Sammansatta behov/Samsjuklighet

Det är vanligt förekommande att personer har behov av stöd och hjälp från olika delar av socialtjänsten, till exempel avseende personer med funktionsnedsättning och samtidigt skadligt bruk och beroende och/eller psykisk problematik. I dessa fall ska samverkan alltid ske, om personen samtycker, för att individuella lösningar ska kunna göras på bästa möjliga sätt i enlighet med lagstiftningens intentioner. De insatser som tillhandahålls kan således innefatta personer i olika åldrar och med olika former av tilläggsproblematik, såsom psykisk problematik och skadligt bruk och beroende.

2.1.8 Lika rättigheter och skyldigheter

Den enskilde har alltid i första hand ett eget ansvar för att klara sin försörjning och sin livsföring i övrigt. Det är således av vikt att beakta den enskildes ansvar för sin livssituation, med eller utan stöd av ställföreträdare, det vill säga socialtjänsten ska inte ta över ansvaret utan insatserna ska inriktas på att frigöra och utveckla den enskildes egna resurser.

De bärande principerna i LSS är tillgänglighet, inflytande, delaktighet, självbestämmande, helhetssyn och kontinuitet. Dessa principer samt de nationella målen för funktionshinderpolitiken ska, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, beaktas och genomsyra social sektors verksamheter; dvs en samhällsgemenskap med mångfald som grund, jämlikhet i levnadsvillkor samt att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning blir fullt delaktiga i samhällslivet.

I verksamheterna ska man arbeta för att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder (Diskrimineringslag 2008:567).

Verksamheterna ska således arbeta för att uppnå jämlikhet mellan olika grupper i samhället. Verksamheter ska även arbeta för att uppnå jämställdhet mellan könen. Jämställdhet betyder att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Jämställdhet gäller alla områden i livet ([Vad är jämställdhet? | Jämställdhetsmyndigheten](#)).

2.1.9 Våld i nära relationer

Våld i nära relationer kan handla om våld som exempelvis är, fysiskt, psykiskt, sexuellt, hedersrelaterat, materiellt eller ekonomiskt. Personer som är beroende av andra för vård och omsorg på grund av till exempel funktionsnedsättning eller ålder kan också vara utsatta för försummelse och vanvård genom undanhållande av/felaktig medicin, att man inte får de hjälpmedel man behöver, förvägras hjälp med att komma ur sängen, bristande hygien, otillräcklig kost eller tillsyn. Även dessa situationer innebär att den enskilde blir utsatt för våld. Handläggare samt utförare ska uppmärksamma, stödja och vägleda enskilda personer i att få stöd och/eller information när den enskilde vill, när man misstänker att det förekommer våld. Medarbetare inom social sektor ska ha en grundläggande kunskap om våld i nära relationer för att kunna uppmärksamma tecken på våldsutsatthet samt stödja och motivera till vidare kontakter. Av *Riktlinje för arbetet mot våld i nära relationer* framgår att kommunens verksamheter ska använda sig av FREDAs kortfrågor som stöd för våldsscreening och uppmärksamma förekomst av våld. För mer information se *Riktlinje för arbetet mot våld i nära relationer*.

2.2 Socialtjänstlag (2025:400)

Socialtjänstlagen är en målinriktad ramlag, som anger kommunens ansvar för att tillgodose människors behov av stöd och hjälp, medan LSS ger individuella rättigheter till vissa insatser för personer inom den definierade personkretsen. Många personer med funktionsnedsättningar har behov som inte enbart täcks av LSS. Då kan insatser enligt socialtjänstlagen vara ett komplement, som till exempel boendestöd.

Lagens portalparagraf anger de övergripande målen och grundläggande värderingarna för samhällets socialtjänst. Socialtjänsten ska främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlika och jämställda levnadsvillkor samt aktiva deltagande i samhällslivet. Socialtjänsten ska frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser, med hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation. Av de övergripande målen för socialtjänsten framgår att socialtjänsten ska arbeta förebyggande och vara lätt tillgänglig. Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för enskildas självbestämmande och integritet samt inriktas på att enskilda får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande. Verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. De insatser som beviljas enligt socialtjänstlagen ska tillförsäkra den enskilde skäliga levnadsförhållanden.

2.3 Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)

Av 12 kapitlet hälso- och sjukvårdslagen (HSL) framgår att kommunen ska erbjuda hälso- och sjukvård åt den som efter beslut bor i särskilt boende, bostad med särskild service eller vistas i dagverksamhet enligt socialtjänstlagen. Kommunen får vidare erbjuda den som vistas i kommunen hälso- och sjukvård i hemmet (kommunal primärvård) i ordinärt boende. Kommunen ska i samband med hälso- och sjukvårdsåtgärder erbjuda habilitering och rehabilitering samt hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning upp till primärvårdsnivå. Enligt förarbetena till LSS är insatserna bostad med särskild service för barn och ungdomar, bostad med särskild service för vuxna och daglig verksamhet enligt LSS sådana verksamheter som motsvarar de insatser enligt socialtjänstlagen som hänvisas till i 12 kap. 1 § HSL. Kommunerna anses därför ha ett hälso- och sjukvårdsansvar för personer som beviljats dessa insatser enligt 9 § 8-10 LSS. För det medicinska ansvaret i övriga boende- eller vistelseformer enligt LSS ansvarar regionen (prop. 1992/93:159 s. 182). Se även gällande Hälso- och sjukvårdsavtal mellan Västra Götalandsregionen och de 49 kommunerna i Västra Götaland [Hälso- och sjukvårdsavtalet och lagreglerade överenskommelser - Vårdsamverkan i Västra Götaland](#)

2.4 Samordnad individuell planering (SIP)

Samordnad individuell planering (SIP) är lagstadgad sedan 2010 och återfinns såväl i socialtjänstlagen som hälso- och sjukvårdslagen. När den enskilde har behov av insatser från både socialtjänst och hälso- och sjukvård ska en SIP erbjudas den enskilde för att samordna insatser från olika huvudmän och aktörer på individnivå. Detta gäller även personer som beviljas insatser enligt LSS. Syftet med SIP är att den enskilde ska vara delaktig i sin hälsa, vård och omsorg. Den som uppmärksammar behovet ska kalla till SIP. En SIP ska alltid utgå från individens behov och delaktighet från den enskilde. Av planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilken huvudman som är ansvarig, åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen och regionen samt vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen och följa upp planen. Närstående ska ges möjlighet att delta i arbetet med planen, om det är lämpligt och den enskilde inte motsätter sig detta. Om det redan finns en plan enligt någon annan bestämmelse eller på frivillig grund, är det tillräckligt med den planen så länge samtliga föreskrivna krav är uppfyllda. [Samordnad Individuell Plan, SIP - Vårdsamverkan i Västra Götaland \(vardsamverkan.se\)](#)

2.5 Individuell plan

I samband med att en LSS-insats beviljas ska den enskilde erbjudas att en individuell plan med beslutade och planerade åtgärder upprättas i samråd med den enskilde (10 § LSS). Den enskilde som beviljats en insats ska när som helst kunna begära att en plan upprättas. I planen ska redovisas vilka åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller regionen. Planen ska omprövas fortlöpande och minst en gång om året. Om planens innehåll sammanfaller med en samordnad individuell plan (SIP) enligt socialtjänstlagen behöver inte dubbla planer upprättas (prop. 2009/10:176 s. 75).

2.6 Förvaltningslagen (2017:900), FL

De allmänna bestämmelserna om hur en myndighet ska handlägga ett ärende finns i förvaltningslagen. Där finns regler kring samverkan, myndighetens serviceskyldighet, ett lättförståeligt myndighetsspråk och muntliga inslag i handläggningen, vilka är styrande även för handläggning enligt LSS.

2.7 Ledningssystem för kvalitet

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete ställer krav på att hela hälso- och sjukvården, hela socialtjänsten och all verksamhet enligt Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387) LSS ska ha ett ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, gäller även privata utförare.

Ledningssystemet syftar till att:

- systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet.
- planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.
- ange hur uppgifterna, som ingår i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten, är fördelade i verksamheten.

Kvalitet innebär att verksamheten uppfyller alla lagar, föreskrifter och rutiner som gäller för verksamheten samt de beslut som fattas med stöd av dessa. Det innebär att kvalitet skapas i det dagliga arbetet, med och för medborgaren, när medarbetare arbetar i enlighet med fastställda rutiner och processer samt följer lagar och föreskrifter.

2.7.1 Egenkontroller, riskanalyser och avvikelser

I ledningssystemet ska framgå hur verksamheterna arbetar med egenkontroll, riskanalys och avvikelser. Riskanalyser ska göras i förebyggande syfte och kan handla både om risker som uppmärksammas på verksamhetsnivå och individnivå. Det ska finnas en rutin/handbok för avvikelser, där ska det framgå närmare hur lex Sarah, lex Maria samt synpunkter och klagomål ska hanteras. Essunga kommun har tagit fram en rutin avseende avvikelser, se *Rutin för avvikelshantering inom SoL och LSS inklusive lex Sarah*.

2.8 IBIC och livsområden

Verksamheterna, både myndighetsutövning och utförare ska arbeta utifrån individens behov i centrum (IBIC). I IBIC beskrivs behov och insatser genom den internationella klassificeringen av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF). IBIC är ett

behovsinriktat och systematiskt arbetssätt där den enskilde och anhöriga/närståendes delaktighet i utredning, planering, genomförande och uppföljning stärks. Utredningar och genomförandet av insatser blir mer likvärdiga och rättssäkra eftersom handläggarna och utförarna använder samma arbetssätt och gemensamma begrepp i en strukturerad dokumentation. Tydligt beskrivna behov och mål ger utföraren bättre förutsättningar att välja arbetssätt och metoder. Utförarens roll att kontinuerligt planera och följa upp genomförandet tillsammans med individen utvecklas och stärks.

Nedan följer en översiktlig bild av livsområden enligt IBIC och kortfattat vad de innefattar. Behov beskrivs under det huvudsakliga livsområdet.

Livsområde	Kort beskrivning av innehåll
Lärande att tillämpa kunskap	Lärande, tillämpning av kunskap som är inlärd, tänkande, problemlösning och beslutsfattande.
Allmänna uppgifter och krav	Allmänna uppgifter och krav handlar om allmänna aspekter på att genomföra enstaka eller mångfaldiga uppgifter, organisera arbetsgång och hantera stress.
Kommunikation	Kommunikation handlar om allmänna och specifika drag i kommunikation genom språk, tecken och symboler och som innefattar att ta emot och att förmedla budskap, att genomföra samtal och att använda olika kommunikationsmetoder och kommunikationshjälpmedel.
Förflyttning	Förflyttning innefattar att förflytta sig från en plats till en annan, att bära, flytta eller hantera föremål, att gå, springa eller klättra och att använda olika transportmedel.
Personlig vård	Personlig vård rör egen personlig vård, att tvätta och torka sig själv, att ta hand om sin kropp och kroppsdelar, att klä sig, att äta och dricka och att sköta sin egen hälsa.
Hemliv	Hemliv innefattar att genomföra husliga och dagliga sysslor och uppgifter. Områden av hemarbete innefattar att skaffa bostad, mat, kläder och andra förnödenheter, hålla rent, reparera och ta hand om personliga och andra hushållsföremål samt att hjälpa andra.
Mellanmänniskliga interaktioner och relationer	Mellanmänniskliga interaktioner och relationer handlar om att genomföra de handlingar och uppgifter som behövs för grundläggande och sammansatta interaktioner med människor (okända, vänner, släktingar, familjemedlemmar,

	och andra närstående) på ett i sammanhanget lämpligt och socialt passande sätt.
Utbildning, arbete, sysselsättning och ekonomiskt liv	Detta livsområde handlar om att engagera sig och utföra sådana uppgifter och handlingar som krävs vid utbildning, arbete, anställning och ekonomiska transaktioner.
Samhällsgemenskap, socialt och medborgerligt liv	Samhällsgemenskap, socialt och medborgerligt liv handlar om de handlingar och uppgifter som krävs för att engagera sig i organiserat socialt liv utanför familjen, i samhällsgemenskap, socialt och medborgerligt liv.
Känsla av trygghet	Känsla av trygghet är en kroppsfunction inom kroppssystemets psykologiska funktioner som utifrån situation leder till känsla/upplevelse av trygghet.
Stöd till den som vårdar och stödjer en anhörig	Livsområdet ska beaktas i utredningen och utförandet, men innefattar inga riktade insatser.

2.9 Ansvarsfördelning mellan kommuner

Huvudregeln är att insatser enligt LSS ska tillgodoses i och av den kommun där en person är bosatt (16 § 1 st LSS). Det är bosättningskommunen som ansvarar för stöd och hjälpinsatser enligt LSS för enskilda oavsett om personen tillfälligt eller under en längre tid vistas i en annan kommun (vid t.ex. längre studier, vistelse i sommarhuset, ledsagning för teaterbesök i annan kommun). Om personen varaktigt vill tillhöra den kommun där hen faktiskt vistas kan hen begära förhandsbesked om att få insatser enligt LSS i vistelsekommunen, se rubrik 2.8. / *Förhandsbesked vid bosättning i annan kommun*

Bosättningskommunen ska ansvara för insatser enligt LSS till den enskilde så länge hen inte väljer att bosätta sig i en annan kommun. Ett undantag från bosättningskommunens ansvar är när någon vistas i en kommun och behöver ett omedelbart stöd. Det är då vistelsekommunen som ska ansvara för det stöd enligt SoL som kan behövas i den akuta situationen. Vistelsekommunen är också skyldig att på begäran av bosättningskommunen bistå med utredning och ansvara för att verkställa ett beslut när en person under en kortare tid vistas i en annan kommun och har behov av stöd och service enligt LSS. Med kortare tid avses vistelser upp till 6 månader. Bosättningskommunen ska då ersätta vistelsekommunen för hjälp med verkställighet enligt den ersättningsnivå som bosättningskommunen tillämpar.

Beakta också att kommunala och regionala myndigheter är skyldiga att underrätta Skatteverket om det kan antas att en uppgift i folkbokföringen om en person som är eller har varit folkbokförd är oriktig eller ofullständig (32 c § folkbokföringslagen), [Underrättelseskyldighet, felaktiga uppgifter i folkbokföringen | SKR](#).

För vidare läsning kring ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun, se Socialstyrelsens Meddelandeblad Nr3/2011:

2.9.1 Förhandsbesked vid bosättning i annan kommun

Den som tillhör personkretsen och tänker bosätta sig i en annan kommun kan ansöka om förhandsbesked enligt 16 § LSS om rätten till insatser i inflyttningskommunen. Förhandsbesked kan enbart sökas till en kommun, den kommun som enskilde har för avsikt att flytta till. Inflyttningskommunen skall hantera denna ansökan på sedvanligt sätt och meddela förhandsbesked om rätten till insatser enl. 9 § LSS. Ett beslut skall fattas om förhandsbesked.

Kommunen skall utan dröjsmål planera och förbereda insatserna. Förhandsbesked gäller i sex månader räknat från den dag då de insatser som förhandsbeskedet avser blir tillgängliga för den enskilde. När den enskilde flyttar till kommunen skall förhandsbeskedet omvandlas till reguljära insatsbeslut. Skyldigheten att tillhandahålla insatsen inträder först när den enskilde flyttat till kommunen.

2.9.2 Asylsökande

Den som är asylsökande kan inte beviljas insatser enligt LSS. Rätten till LSS-insatser är kopplad till att vara folkbokförd i Sverige och därmed bosatt. En kommuns ansvar att erbjuda insatser enligt LSS gäller enbart för dem som är bosatta i kommunen (16 § LSS).

Personer med uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet (21 kap. 2, 3, 4 eller 6 § utlänningslagen 2005:716) som folkbokförs efter den 1 november 2024 har inte rätt till LSS-insatser ([Flyktmottagande från Ukraina | SKR](#) & 7 a § LSS)

Migrationsverket har ansvar för asylsökande och de behov av stöd dessa behöver enligt lagen om mottagande av asylsökande (LMA). Av förarbetena till LMA framgår att mottagandet av asylsökande så långt som möjligt måste vara individuellt anpassat med särskilda hänsynstaganden till bland annat barn och personer med funktionsnedsättningar. Det framgår också att den som behöver särskild omvårdnad (exempelvis äldre och funktionsnedsatta) måste få sådan anpassad till behoven. Ovanstående förtydligas också i en rad olika domstolsmål, bl.a. i Kammarrätten i Göteborgs dom, mål nr 31-23, daterad 2023-05-31. Kammarrätten tar också upp kommunens yttersta ansvar enligt 2 kap. 1 § SoL (Lag 2001:453) och menar att kommunens yttersta ansvar innefattar ett visst ansvar för asylsökande som vistas i kommunen. För att detta ansvar ska aktualiseras krävs att insatsen/insatserna inte kan anstå och att kommunen har det yttersta ansvaret för att behoven tillfälligt skulle tillgodoses till dess att ansvarig huvudman, dvs Migrationsverket, tar över ansvaret för utförandet av insatserna.

3. Handläggning

Handläggning är den process som föregår och leder fram till ett beslut om insats. Det omfattar även uppföljning och vid behov omprövning av insatser. Nedan följer en kortfattad beskrivning av handläggning av ett ärende från ansökan till beslut samt genomförandet av ett beslut. För mer detaljerad information hänvisas till Essunga kommuns processkartor enligt 2c8.

3.1 Ansökan

Ett ärende inom LSS kan enbart aktualiseras genom en ansökan. Vid en anmälan överlämnas anmälan till handläggare för vuxna eller barn/unga. En samverkan bör ske i dessa fall, för att individuella lösningar ska kunna göras på bästa möjliga sätt i enlighet med lagstiftningens intentioner.

3.1.1 Begäran om insatser

Insatser enligt LSS kan endast ges till den enskilde om hen begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att själv ta ställning, får vårdnadshavare eller legal ställföreträdare såsom god man, förmyndare, förvaltare eller framtidsfullmaktshavare begära insatser för dennes räkning (8 § LSS).

För barn över 15 år kan inte en insats som begärs av vårdnadshavare beviljas mot barnets vilja om den själv kan uttrycka sin önskan eller sina behov. Vuxna och ungdomar över 15 år ska endast beviljas insatser på ställföreträdarens begäran om hen uppenbart saknar förmåga att själv föra sin talan.

3.1.2 Om vårdnadshavare är oense

Socialnämnden kan besluta att åtgärder får vidtas trots att barnets vårdnadshavare inte är överens (6 kap 13a § FB), exempelvis om vårdnadshavare inte är överens om att begära insatser enligt LSS. Bestämmelsen gäller enbart insatserna biträde av kontaktperson, avlösning i hemmet och korttidsvistelse utanför det egna hemmet

3.2 Utredning

All utredning inleds och genomförs med samtycke av den som är part med rätt att själv föra sin talan i ärendet eller av behörig ställföreträdare. När ansökan har gjorts av den enskilde själv eller behörig företrädare föreligger samtycke till att inleda utredning. Om den som ansökt ändrar sig och vill avstå från hjälp återtas också samtycket till utredning. En inledd utredning kan aldrig fullföljas utan samtycke. Beslut om att avskryva inledd utredning från vidare handläggning ska således fattas.

Syftet med utredningen är att få fram underlag som ligger till grund för ett korrekt och rättssäkert beslut. En utredning handlar om att ställa frågor och skaffa sig en helhetsbild av såväl behov av stöd och hjälp som resurser och förmågor hos den enskilde. Sökande ska kunna styrka sina uppgifter genom att visa upp exempelvis läkarintyg. Handläggaren kan behöva inhämta information som är av vikt för utredningen hos annan myndighet, inom förvaltningen eller från anhöriga. För att kunna göra detta krävs samtycke från sökande, se vidare rubrik 3.2.2 *Samtycke*.

Utredningen genomförs med utgångspunkt från IBIC samt ICFs livsområden där den enskildes behov, resurser och mål dokumenteras strukturerat. Livssituation och omgivningsfaktorer eller miljön där den enskilde befinner sig kan vara underlättande eller hindrande, det är också faktorer att ta hänsyn till för handläggaren.

3.2.1 Begäran om intyg

Flertalet intyg och utlåtanden kan behövas i en utredning om LSS-insatser. Se vidare under rubrik 4.1 *Personkretsbedömning* för vilka intyg som ska begäras in. Handläggaren kan med fördel informera enskilde redan vid ansökan vilka intyg som kan

komma att begäras för att minska risken att detta i ett senare skede orsakar att handläggningstiden blir lång.

3.2.2 Samtycke

Handläggare och utförarna för verksamheterna kan behöva samverka med varandra och med andra myndigheter utifrån personens individuella behov. Det kan vara samverkan med Västra Götalandsregionen (VGR), Försäkringskassan och ibland anhöriga. För att få lämna ut information eller inhämta information om personer som är i behov av insatser och stöd behövs ett samtycke.

I vilket syfte samtycket inhämtas ska dokumenteras, dessutom ska det framgå:

- vilka andra myndigheter som får kontaktas.
- om och eventuellt när närstående får kontaktas.
- vilka sakkunniga och referenspersoner som får kontaktas.
- när samtycket har lämnats och hur länge det gäller. (SOSFS 2014:5)

En informationsskyldighet finns mellan kommunens medarbetare inom olika verksamheter, till exempel mellan kommunal primärvård, myndighetsutövning och utförare. Informationsskyldigheten ska ske för att alla parter ska kunna ge det stöd, den vård och omsorg den enskilde har rätt till. Inom socialtjänsten har den inre sekretessen betydelse för hur personalen får ta del av uppgifter om den enskilde inom sin egen organisation som tillhör samma nämnd. Inre sekretess innebär att uppgifter bara får lämnas ut i den utsträckning som är normal eller behövlig för ett ärendes handläggning eller för verksamhetens bedrivande i övrigt, men inte i större omfattning. Personalen får alltså enbart ta del av uppgifter i den utsträckning som behövs för att kunna utföra sina arbetsuppgifter eller för att handlägga ett ärende. Det är alltså endast den personal som behöver uppgifterna i sitt arbete, som får ta del av dem, (Ta del av uppgifter inom socialtjänst – sekretess. För socialtjänsten. - Socialstyrelsen). Grunden är dock att den enskilde alltid ska ge sitt samtycke till all informationsutbyte.

3.2.3 Gemensamt hushåll

Sammanboende har ett gemensamt ansvar för de praktiska sysslorna i hemmet, vilket påverkar den enskildes rätt till personlig assistans för sysslor i hemmet eller annan hjälp i hemmet. Med sammanboende avses;

- Sammanboende par
- Par som ingått partnerskap
- Vuxna personer som delar hushåll
- Personer som har hemmavarande barn över 18 år

Det kan inom detta ansvar också finnas ett visst ansvar att bistå den enskilde, exempelvis nattetid. Integritetsnära ansvar faller inte under ansvar enligt äktenskapsbalken, för hemmavarande barn eller annan vuxen som den enskilde delar bostad med. Rättspraxis visar dock att viss omfattning av personlig assistans kan beviljas för sysslor i hemmet för det som rör den enskildes del i det gemensamma ansvaret (RÅ 1997-165), samt det som går utöver det normala och är orsakat av den enskildes funktionsnedsättning.

3.2.4 Föräldraansvar

Utgångspunkten i föräldraansvar är att två föräldrar delar lika på ansvaret. Tyngdpunkten i föräldraansvaret förändras utifrån barnets ålder. Vid bedömning av behov av en insats enligt LSS till barn ska föräldraansvaret vägas in.

3.3 Bedömning

När den enskilde ansökt om insatser ska handläggaren göra en bedömning utifrån den enskildes behov. Bedömningen innefattar att som första steg utreda om den enskilde omfattas av den så kallade personkretsen enligt 1 § LSS. Därefter utreds och bedöms de beskrivna livsområdena utifrån IBIC/ICF som är relevanta för den enskildes ansökan om insats, vilka möjliga funktionsnedsättningar som identifieras och vad de i så fall har fått för konsekvenser för den enskilde i dennes dagliga livsföring. Av bedömningen ska framgå om den enskilde har behov av sökt insats, om behoven tillgodoses på annat sätt samt målen för den insats som föreslås. Det är först efter en sammanvägd individuell bedömning av behovet, de egna resurserna och omständigheterna i övrigt som handläggaren kan konstatera om den enskilde har rätt till sökt insats eller inte.

3.4 Beslut

Delegationsordningen styr vem som har delegation att fatta ett beslut. Beslut fattas enligt 9 § LSS, normalt av handläggare. När handläggare inte har delegation ger handläggaren ett förslag till beslut till den som är delegat enligt delegationsordningen, det kan vara t.ex. socialsekreterare, områdeschef eller socialnämndens arbetsutskott.

Beslut i ett ärende om rätt till insats innebär bifall till ansökan. I annat fall avslås ansökan. Det kan också bli bifall till viss del av ansökan och avslag till viss del, så kallat delavslag. Skäl till avslag skall anges och kommuniceras i enlighet med Förvaltningslagen och beslutet skall motiveras samt meddelas sökanden. En ansökan skall bifallas om personen omfattas av någon av lagens tre personkretsar, behov av insatsen föreligger och behovet inte faktiskt tillgodoses på annat sätt. När ett beslut har fattats skall enligt Förvaltningslagen ett skriftligt beslutsmeddelande lämnas till den enskilde eller dennes företrädare. Beslutet skickas till den enskilde eller dennes företrädare. Beslutet utgör grunden för ett uppdrag till utföraren. Om beslutet inte har kunnat verkställas inom tre månader från beslutsdatum skall detta inrapporteras till Inspektionen för vård och omsorg (IVO), se särskild rutin, *Rutin rapportering av ej verkställda beslut*.

3.4.1 Förbehåll och omprövning

Utgångspunkten för samtliga insatser enligt LSS är att de ska vara varaktiga, beslut enligt LSS ska därför inte som regel tidsbegränsas. Beslut enligt LSS kan tidsbegränsas efter individuellt övervägande. För att säkerställa den enskildes behov av trygghet och förutsägbarhet är det dock viktigt att anpassa beslutets giltighetstid utifrån en rimlighetsbedömning. Tidsbegränsade beslut kan vara aktuella i ärenden då behovet förväntas förändras över tid, exempelvis när det gäller barn kan det finnas förväntan om att barnets behov kommer att förändras allteftersom barnet blir äldre. Även i ärenden avseende personlig assistans, ledsagarservice och avlösarservice baseras beslut på behov som kan variera över tid. Utifrån förändringar i behovet menar Justitieombudsmannen, JO, att det talar för att sådana beslut inte bör vara tillsvidarebeslut utan bör innehålla ett

förbehåll och/eller tidsbegränsning i beslutet, för att insatsernas utformning ska kunna ändras över tid (JO dnr. 589-2016). Det kan också vara aktuellt att tidsbegränsa ett beslut när behovet är svårbedömt och tillräcklig utredning saknas vid tidpunkten för beslutet.

Riktlinjen återger förslag på tidsbegränsning för beslut avseende respektive insats för att säkerställa trygghet och förutsägbarhet under beskrivningarna av respektive insats. Handläggaren har ansvar för att följa upp innan beslutet upphör att gälla.

Alla beslut ska innehålla ett förbehåll om att beslutet kan återkallas/omprövas om det bedöms att den enskilde inte längre har behov eller inte använder sig av den beslutade insatsen. Det är dock viktigt att förbehållet kan förstås av den enskilde och vid vilka precisa förutsättningar en omprövning/återkallelse kan komma att göras. Det räcker inte med ”vid förändrade eller nya omständigheter”. Förbehållet ska vara dokumenterat i beslutet.

3.4.2 Kommunisering

Innan ett beslut fattas i ett ärende ska handläggaren om det inte är uppenbart obehövt, underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet i enlighet med 25 § Förvaltningslagen. Att kommunisering skett ska dokumenteras. Av dokumentationen ska det framgå om och i så fall när och på vilket sätt beslutsunderlaget eller andra uppgifter har kommunicerats med den enskilde. Av dokumentationen ska det också framgå vilka synpunkter som den enskilde har fört fram till nämnden vid kommunisering samt när och på vilket sätt synpunkterna kom nämnden tillhanda (SOSFS 2014:5).

3.4.3 Överklagan

Om beslutet går den enskilde helt eller delvis emot kan det överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Vid delvis avslag eller avslag ska beslutet delges skriftligt tillsammans med information om hur beslutet kan överklagas. Det är endast den som berörs av ett beslut som får överklaga det. Handläggare ska vara behjälplig med överklagan om den enskilde så önskar. Den enskilde ska skriftligen delge sin överklagan till den socialnämnd som fattat beslutet. Överklagandet skall ha inkommit inom tre veckor från det att den enskilde tagit emot beslutet.

Inledningsvis skall socialnämnden pröva att besvärshandlingen kommit in i rätt tid. Socialnämnden får, enligt Förvaltningslagen ändra sitt beslut. Ändrar socialnämnden sitt beslut så att den klagande får vad den ansökt om förfaller överklagandet. I annat fall ska nämnden sända skrivelsen och övriga handlingar till exempel tjänsteutlåtande där överklagandet bemöts, till förvaltningsrätten. Förvaltningsrätten kommer därefter att fatta beslut i ärendet. Ett beslut från Förvaltningsrätten ska verkställas omedelbart. Såväl socialnämnden som den enskilde kan begära inhibition av ett beslut som fattats av allmän förvaltningsdomstol.

3.5 Uppdrag till utförare

När handläggaren beslutat om en insats ska utredningen och ett formulerat uppdrag överlämnas till enhetschef i utförarverksamheten, innan insatsen verkställs. Uppdraget ska vara utgångspunkt och grund för *hur* verksamheten utformar insatsen i dialog med den enskilde.

I uppdraget till utföraren ska insatsernas mål och syfte tydligt framgå samt vilket behov av stöd och hjälp som verksamheten behöver ge för att tillgodose den enskildes behov samt datum för när ärendet ska omprövas. Eventuella önskemål från den enskilde kring insatsernas utformning, som framkommit i samband med utredningen, ska också framgå i uppdraget till utföraren (SOSFS 2014:5).

3.6 Genomförande och genomförandeplan

Planering av när och hur insatser ska genomföras sker tillsammans med den enskilde, närstående eller legal företrädare och dokumenteras i en genomförandeplan (SOSFS 2014:5). Syftet med genomförandeplan är att för den enskilde och medarbetare, tydliggöra mål och detaljplanera för att nå måluppfyllelse för insatsen. Via genomförandeplanen ska lagens intention om den enskildes inflytande över insatsernas "när" och "hur" uppfyllas. Hur den enskilde varit delaktig vid planens upprättande ska framgå.

Enhetschefen ansvarar för att genomförandeplan upprättas. Inom 3 veckor från det att beslutet mottagits av utföraren ska utföraren ha upprättat en genomförandeplan. Uppföljning och vid behov revidering av genomförandeplanen ska göras av utföraren var 6:e månad eller tidigare vid behov.

Genomförandeplanen bör tillföras den enskildes personakt så snart planen är upprättad och den bör användas som utgångspunkt för fortlöpande anteckningar i journalen. Genomförandeplanen bör också användas som underlag för uppföljning av insatsen samt att den bör revideras vid behov. (SOSFS 2014:5).

3.7 Uppföljning

Syftet med uppföljning är att säkerställa att den enskilde får den beviljade insatsen utförd enligt beslutet och gällande författningar. Uppföljningen är också ett tillfälle för den enskilde att framföra eventuella klagomål på handläggningen av ett ärende eller utförandet av en insats, vilket är ett viktigt led i kvalitetsarbetet. För organisationen fyller uppföljning också ett viktigt ekonomiskt syfte, då det ytterst handlar om att säkerställa att rätt insatser kommer till rätt person i rätt tid

Handläggaren har till uppgift att regelbundet följa upp beslutade insatser när behoven förändras eller en gång per år. Omfattningen av uppföljningen ska vara i paritet med insatsen och insatserna ska följas upp så länge de pågår. Tidsbegränsade beslut ska följas upp innan de går ut. Utföraren har också till uppgift att regelbundet följa upp de utförda insatserna, vilket görs inom ramen för uppföljning av genomförandeplanen, se Rubrik 3.6 *Genomförande och genomförandeplan*.

En uppföljning kan förledas av att:

- behoven hos personen har förändrats.
- synpunkter och klagomål har framförts av personen själv eller dennes närstående.
- omständigheterna i övrigt som gör att en uppföljning är aktuell.

Det åligger utföraren att omedelbart meddela handläggare om det sker förändringar i den enskildes funktionstillstånd som påverkar rätten till insats. Det åligger också den enskilde att meddela förändrade förhållanden.

3.8 Dokumentation

Verksamheten ska utifrån IBIC-processen och lag-krav fortlöpande dokumentera. Dokumentation avseende grunduppgifter, utredningar, beslut, genomförandeplaner och uppföljningar samt journalanteckningar utgör den sociala dokumentationen.

Till grund för all dokumentation ligger bl.a. SOSFS 2014:5, *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS*. Dokumentationen ska kunna användas för tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring, statistik och forskning (SOSFS 2014:5).

4. Insatserna för särskilt stöd och service

4.1 Personkretsbedömning

Innan behovsprövning av insatser enligt LSS sker, utreds om den enskilde omfattas av någon av de tre personkretsarna enligt LSS. Personkretsen för LSS omfattar endast *vissa* personer med funktionsnedsättningar, beskrivna i 1 § LSS (Lag om stöd och service till *vissa* funktionshindrade). Personkretsen omfattar således inte alla personer med funktionsnedsättningar. Om beslutet är att personen inte tillhör personkretsen enligt LSS, ska ansökan avslås med denna motivering och ingen vidare utredning görs. Personkretsutredning kan bara göras i samband med ansökan om insats enligt 9 § LSS. Om den enskilde önskar en personkretsutredning för bedömning om tillhörighet i personkretsen utan att ansöka om en insats enligt 9 § LSS, är detta inte möjligt.

Dessa ”vissa funktionshindrade” beskrivs i tre undergrupper.

1. Personer med utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd.
2. Personer med hjärnskada förvärvad i vuxen ålder, förorsakad av yttre våld eller kroppslig sjukdom, och betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder till följd därav.
3. Personer med andra fysiska eller psykiska funktionshinder, som är varaktiga, inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service.

För att fastställa personkretstillhörighet krävs:

- För personkrets 1 (den s.k. diagnosgruppen) krävs diagnos och intyg om utvecklingsstörning, om autism eller om autismsliknande tillstånd av läkare/psykolog. Diagnoskriterier beskrivs i DSM IV. Diagnoser ska inte tolkas av handläggare.
- För personkrets 2 krävs intyg av läkare om hjärnskadan, dess uppkomst samt en utredning av den begåvningsmässiga funktionsnedsättningen. Denna utredning bör ha gjorts av behörig legitimerad yrkesfunktion (t.ex. psykolog).
- För personkrets 3 krävs intyg av läkare som beskriver funktionsnedsättningen samt vilken/vilka *begränsningar funktionsnedsättningen medför*, att *varaktigheten* är överskådlig över tid, att funktionshindret *inte beror på normalt åldrande*, att funktionshindret är *stort och* omfattar flera livsområden samtidigt samt att

funktionshindret *förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen* (inte klarar dagliga rutiner på egen hand). För att någon ska omfattas av personkrets 3 *krävs att samtliga rekvisit är uppfyllda*. Innebörden i de senare 4 kriterierna förtydligas i propositionen 1992/93:159, Stöd och service till vissa funktionshindrade.

Med *varaktigt funktionshinder* avses enligt propositionen att det inte ska vara av övergående eller tillfällig natur. Det framgår att lagen i första hand ska tillförsäkra personer med livslånga eller mycket långvariga funktionshinder det särskilda stöd som de behöver för att bygga upp och bibehålla levnadsvillkor som är likvärdiga med andra människors.

Kriteriet *funktionshinder som inte tillhör det normala åldrandet* används huvudsakligen vid bedömning av personkretstillhörighet av äldre personer för att skilja ut funktionshinder som är direkt relaterade till åldrandet från övriga, exempelvis gäller det vissa demenssjukdomar.

Med *stort funktionshinder* avses enligt propositionen att funktionshindret ska vara av en sådan karaktär eller omfattning att det starkt påverkar flera viktiga livsområden samtidigt t.ex. boende, fritid, behov av rehabilitering eller habilitering. Detsamma gäller om en person dagligen är mycket beroende av hjälpmedel eller har återkommande behov av annan persons hjälp med den dagliga livsföringen t.ex. att äta, klä sig, sköta sin hygien, förflytta sig eller meddela sig.

Med *betydande svårigheter i den dagliga livsföringen* avses enligt propositionen att den enskilde inte på egen hand kan klara vardagsrutiner som t.ex. hygien, toalettbestyr, mathållning, av- och påklädning, förflyttning inomhus och utomhus, sysselsättning eller att utföra träning/behandling. Det kan också gälla svårigheter att kommunicera med andra eller att sköta sin ekonomi.

Funktionsnedsättningen ska ge *upphov till omfattande behov av stöd och service*, vilket enligt propositionen (sid 169) i allmänhet innebär att den enskilde har ett dagligt behov av långvarigt eller upprepat stöd.

4.1.1 Personkretsbedömning av barn

Bedömningen av personkretstillhörighet för barn ska huvudsakligen göras utifrån samma kriterier som för vuxna. Det är funktionsnedsättningens konsekvenser och varaktighet som ska bedömas. Hos små barn med funktionsnedsättning får handläggaren göra en bedömning i jämförelse med andra barn i motsvarande ålder samt om barnet med stigande ålder kan antas komma att få onormalt stora svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service.

4.2. Personlig assistans, 9 § 2 LSS

Insatsen personlig assistans syftar till att möjliggöra för personer med stora funktionsnedsättningar och ett omfattande behov av stöd och hjälp att leva ett så självständigt och oberoende liv som möjligt. Rätten till personlig assistans är avsedd att omfatta personer med komplexa funktionshinder och som behöver hjälp av en annan person i situationer av mycket personlig karaktär. Insatsen är således ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer, till den som på grund av stora och varaktiga funktionsnedsättningar behöver hjälp med sina grundläggande behov. Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov, har även rätt till sådan insats för andra personliga behov, om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
Flera livsområden kan bli aktuella	Med grundläggande behov avses i 9 a § LSS: 1. andning 2. personlig hygien 3. måltider 4. av- och påklädning 5. kommunikation med andra 6. stöd som den enskilde behöver på grund av en psykisk funktionsnedsättning för att förebygga att han eller hon fysiskt skadar sig själv, någon annan eller egendom 7. stöd som den enskilde behöver löpande under större delen av dygnet på grund av ett medicinskt tillstånd som innebär att det finns fara för den enskildes liv eller att det annars finns en överhängande och allvarlig risk för hans eller hennes fysiska hälsa. Hjälp med behov enligt punkt 1, 6 och 7 ska anses som hjälp med grundläggande behov, oavsett hjälpens karaktär. Detta gäller även hjälp med måltider i form av sondmatning och hjälp i form av kvalificerade aktiverings- och motiveringsinsatser. Personlig assistans lämnas inte för sjukvårdande insatser enligt HSL (9 g § LSS). För att sjukvårdande insatser ska kunna ge rätt till personlig assistans förutsätts att det är fråga om hälso- och sjukvårdsåtgärder som är bedömda att kunna utföras i form av egenvård och faller	Individuell prövning. Beslutet tidsbegränsas till ett år i taget. LSS är lagrummet som reglerar insatsen för de grundläggande behoven som bedöms vara under 20 timmar per vecka. Bedöms omfattningen av de grundläggande behoven uppgå till 20 timmar eller mer per vecka prövas rätten till assistansersättning av Försäkringskassan enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.	Personlig assistans beviljas inte för gemensamma sysslor som ingår i det gemensamma hushållet samt sysslor som inte utförs tillsammans med den enskilde. Enligt 15 § LSS har kommunen skyldighet att anmäla till Försäkringskassan om någon som beviljats personlig assistans och kan antas ha rätt till assistansersättning. Enligt 15 § ska kommunen underrätta Försäkringskassan om någon som har assistansersättning beviljas andra insatser enligt LSS. Föräldrar har ansvar att informera Försäkringskassan om förändrade förhållanden. Rätt till insatsen personlig assistans föreligger enligt 9 b § LSS efter riktålder för pension endast i vissa fall. Insatsen får efter riktålder för pension inte utökas i omfattning. Utökade behov kan prövas efter ansökan enligt annan lagstiftning, t. ex. Socialtjänstlagen.

utanför tillämpningsområdet för HSL (2 & 5 §§ Lag om egenvård, samt prop. 2021/22:44). Ett skriftligt egenvårdsbeslut krävs.		
Se: * Lag (2022:1250) om egenvård Sveriges riksdag * Länsgemensam riktlinje för egenvård * Socialstyrelsens publikation <i>Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen</i> Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen – Stödet riktar sig till hälso- och sjukvård, socialtjänst och LSS-verksamheter - Socialstyrelsen		

4.2.1 Personlig assistans i form av dubbelassistans

Den som har behov av mer än en personlig assistent samtidigt, har rätt till två eller flera assistenter endast om möjligheterna att få bidrag enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m. eller hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen har utretts. Att möjligheterna ska ha utretts innebär att beslut om bostadsanpassningsbidrag eller bedömning av arbetsterapeut eller motsvarande utredning ska bifogas ansökan om dubbel assistans. Den enskilde behöver inte ha överklagat ett eventuellt avslag för att frågan ska anses tillräckligt utredd. Om bostadsanpassningsbidrag eller hjälpmedel överhuvudtaget inte är aktuella får möjligheterna anses utredda med en sådant konstaterande. Det är den faktiska tiden för den andra assistentens aktiva insatser som ska beaktas vid bedömning av dubbelassistans. Momenten däremellan ingår som regel inte i beräkningen. Om sådana insatser avser grundläggande behov ska den tiden medräknas i tiden för grundläggande behov (Regeringsrätten 2010-06-17, mål nr 3143-09). Om den andra assistentens insatser avser andra personliga behov ska den tiden medräknas i tiden för andra personliga behov. Behov av dubbelassistans kan inte beviljas utifrån assistenternas arbetsmiljö eller schema.

4.2.2 Personlig assistans till barn

Bedömning av barns rätt till personlig assistans sker enligt samma kriterier som för vuxna, men med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. När behovet av personlig assistans bedöms för ett barn ska det bortses från det hjälpbehov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt föräldrabalken, med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Detta görs genom schablonavdrag (föräldraavdrag) från barnets behov av hjälp enligt den tabell som förordas i 6 a § förordning (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Föräldraavdrag är fastställt med hänsyn till

barnets ålder och görs dels från grundläggande behov och dels från andra personliga behov. Hela den månad då barnet fyller år ingår i ett åldersintervall enligt tabellen.

Avdrag ska dock inte göras till den del hjälpbehovet avser:

- sådant stöd som avses i punkterna 1 eller 7 (grundläggande behov) enligt 9 a § LSS och åtgärder som är direkt nödvändiga för att hjälp enligt dessa punkterna ska kunna ges
- måltider i form av sonmatning och åtgärder som är direkt nödvändiga för förberedelse och efterarbete i samband med sådana måltider.

4.2.3 Avgränsning

Resor

När kommunen är utförare av personlig assistans enligt LSS eller assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken ska resor meddelas minst 14 dagar i förväg för förändring i planering. Innan resan påbörjas ska avtal skrivas mellan den enskilde, medföljande assistent/assistenter och enhetschef. Enhetschef för verkställighet utser medföljande assistenter för längre resor. Vid kortare resor i vardagen görs detta med schemalagd personal och om tiden planeras bli förskjuten ska detta meddelas enhetschef innan, som stämmer av att det fungerar med medarbetaren eller planerar om arbetsturen. Kollektivtrafik gäller alltid i första hand och assistent kan även medfölja om den enskilde har färdtjänst med ledsagare. Vid resor får inte den personliga assistentens bil användas. Eventuella resor med enskildes privata fordon ska regleras i ett avtal mellan kommunen och den enskilde. Viktigt är att bilens försäkring är gällande.

Avsägande av ansvar för utförd assistans

Vid de fall ett privat assistansbolag hastigt avsägar sig ansvaret för att utföra assistansen för den enskilde, kan en situation uppstå där kommunen kan bli inkopplad och ansvarig för att säkerställa att individens behov tillfälligt blir tillgodosedda. Begär in en skriftlig avsägelse från det privata assistansbolaget där de tydligt anger datum för när de avsägar sig ansvaret, orsak till avsägelsen samt vad de har gjort för att säkerställa en trygg övergång. I den akuta situationen tillgodoses individens behov med tillfälliga insatser så som hemtjänst, boendestöd eller korttidsboende från kommunen. Viktigt att tänka på att kommunen inte tar över delar av assistansen.

4.3 Ledsagarservice, 9 § 3 LSS

Syftet med ledsagarservice är att underlätta för den enskilde att ha kontakt med andra och bryta den isolering som ofta blir följden av en omfattande funktionsnedsättning. Avsikten med insatsen är även att den enskilde ska få hjälp att delta i samhällslivet. Insatsen ledsagarservice är en tämligen begränsad insats som utförs i den enskildes närområde (se HFD 2011 ref.8). I förarbetena anges att insatsen är till för dem som inte har personlig assistans för att t.ex. besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter eller i kulturlivet eller för att bara promenera. Insatsen bör ha karaktären av personlig service och anpassas efter den enskildes individuella behov.

Begäran om ledsagarservice utanför närområdet, t ex vid dagsresor, ska begäras och prövas för varje individuellt tillfälle.

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
------------	----------	---------------------	-------------------

Förflyttning Samhällsgemenskap	Innebär ett personligt stöd för att ta sig till och från kultur- och/eller fritidsaktivitet, besöka vänner eller ta en promenad. Kan också innebära stöd under aktivitet, vilket bör framgå av utredningen. Insatsen är alltså knuten till aktiviteter utanför hemmet och utförs av anställd personal.	Rätten till insats bedöms utifrån rådande rättsläge och individuell bedömning med utgångspunkt från personer i jämförbar ålder. Beslutet tidsbegränsas till ett år i taget. Rimlig nivå är maximalt 12 timmar per månad. Tiden kan inte sparas till annan tidsperiod.	Som närområde räknas de till Essunga gränsande kommunerna. I insatsen ingår ingen omvårdnad enligt 9 e § LSS. Medicinska insatser ingår inte. Omvårdnad kan dock förekomma under ledsagningen. Ledsagaren kan vara behjälplig med exempelvis toalettbesök, intag av en måltid eller på- och avklädning om det behövs för att insatsen ska vara möjlig att genomföra. Insatsen är inte till för personer som har beslut om personlig assistans enligt LSS eller assistansersättning enligt SFB. az Den enskilde står själv för de omkostnader som uppkommer i samband med insatsen, t ex egen resa, inträde, mat osv Alla resor sker med färdtjänst eller allmänna kommunikationsmedel. Ledsagaren ska inte företräda den enskilde juridiskt, ekonomiskt eller medicinskt.
-----------------------------------	--	---	---

4.3.1 Avgränsning

Ledsagarservice vid bostad med särskild service

Insats ledsagarservice beviljas i regel inte om den enskilde bor i bostad med särskild service för barn, unga eller för vuxna, då fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ingår i dessa boendeformer (9 e § LSS). Den enskildes behov av individuellt anpassad ledsagning ska normalt därför tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen. Om brukaren ej får behovet

tillgodosett via boendet är det viktigt att lyfta detta med ansvarig enhetschef för boendet. Aktuell rättspraxis bör beaktas i dessa ärenden då särskilda skäl kan föreligga.

Ledsagarservice för utlandsresor

Insats ledsagarservice beviljas i regel inte för utlandsresor, längre semesterresor eller rekreationsresor då det inte är att anse som enklare aktivitet eller aktivitet i närområdet (HFD 2011 ref. 60) Vid bedömning av ledsagarservice i samband med semesterresa tas hänsyn till vilka resor som tidigare genomförts samt hur aktiv den enskilde är i vardagen. Jämlikhet och goda levnadsvillkor samt full delaktighet i samhällslivet anses normalt kunna uppnås även utan utlandsresor.

Ledsagarservice till och från skolan

Ansvar för att barn kommer till och från skola faller under föräldraansvaret och ska inte tillgodoses inom ramen för denna insats. Kammarrätten i Göteborg 2021-05-27, mål nr [1136-21](#) förklarar att ledsagarservice inte kan beviljas för att ta sig till skolan eftersom det är en aktivitet som inte äger rum under den enskildes fritid.

Ledsagarservice för besök vid vårdinrättningar

Ledsagarservice är inte ett alternativ till sjukresor för att underlätta besök hos läkare, sjukgymnast, tandläkare eller liknande enligt Kammarrätten i Stockholm 2013-02-27, mål.nr 7444-12 och enligt Kammarrätten i Jönköping 2011-03-08, mål nr [2988-10](#). I det senare målet var det bland annat fråga om ledsagarservice vid läkarbesök. Kammarrätten fann att syftet med ledsagarservice enligt förarbetena innebär att insatsen inte kan anses omfatta hjälp vid den typen av aktiviteter men betonade samtidigt att det inte utesluter att det i undantagsfall kan finnas rätt till bistånd vid exempelvis läkarbesök enligt annan lagstiftning, SoL.

Ledsagarservice för barn och ungdomar

Vid bedömning ska föräldraansvaret beaktas, det får bedömas vara mer omfattande desto yngre barnet är. Ungdomar anses vanligtvis ha ett behov av att kunna utöva aktiviteter utanför hemmet självständigt från föräldrarna och kan därför ha rätt till ledsagarservice. En jämförelse ska göras med barn/ungdomar utan funktionsnedsättning som är i samma ålder.

4.4 Biträde av kontaktperson, 9 § 4 LSS

Insatsen biträde av kontaktperson är ett personligt stöd för personer som har ett bristfälligt socialt nätverk, på fritiden eller med anhöriga, eller avsaknad av sysselsättning. Syftet med insats biträde av kontaktperson är att bryta social isolering genom samvaro och hjälp till kultur- och fritidsverksamhet. Att stötta och bidra till att skapa mellanmännsliga relationer. Insatsen ska främst beviljas för personer som saknar nätverk.

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
Samhällsgemenskap	Insatsen innebär att få ett icke-professionellt stöd av en kompis med stort engagemang och intresse av andra människor. Kontaktpersonen skall vara en medmänniska	Rätten till insats bedöms utifrån rådande rättsläge och individuell bedömning. Bedömningen utgår ifrån hur ofta en person i liknande ålder har aktiviteter	I insatsen ingår ingen omvårdnad enligt 9 e § LSS. Medicinska insatser ingår inte. Kontaktpersonen bör inte vara anhörig, nära personal, god man eller förvaltare då insatsen

	och ge ett medmänskligt socialt stöd, inte ett professionellt stöd.	tillsammans med en vän på fritiden.	syftar till att öka den enskildes sociala sammanhang samt att det kan leda till rollkonflikt.
	Kontaktpersonen kan ge enklare, vardagliga råd eller vara ett stöd i situationer som inte är av komplicerad natur.	Beslutet tidsbegränsas till ett år i taget.	I insatsen ingår inte kontaktpersonens omkostnader, t ex resor, inträde.
	Insatsen innebär gemensamma aktiviteter som t ex bio, fika, fiske, telefonkontakt eller träff i hemmet.	Rimlig nivå är maximalt 12 timmar per månad. Tiden kan inte sparas till annan tidsperiod.	Kontaktpersonen arvoderas. Den enskilde får själv bekosta de omkostnader som uppkommer i samband med insatsen.
			Kontaktpersonen ska inte företräda den enskilde juridiskt, ekonomiskt eller medicinskt.

4.4.1 Avgränsning

Kontaktperson vid bostad med särskild service

Insats biträde av kontaktperson beviljas i regel inte om den enskilde bor i bostad med särskild service för barn, unga eller för vuxna, då fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ingår i dessa boendeformer (9 e § LSS). Den enskildes behov av kultur- och fritidsaktiviteter ska normalt därför tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen. Om brukaren ej får behovet tillgodosett via boendet är det viktigt att lyfta detta med ansvarig enhetschef för boendet. Aktuell rättspraxis bör beaktas i dessa ärenden då särskilda skäl kan föreligga. Kammarrätten i Göteborg 2018-09-26, mål.nr 2716-18, Kammarrätten i Sundsvall 2018-10-03, mål.nr 2763-17 samt Kammarrätten i Jönköping, 2018-10-30, mål.nr 2311-18 är domar som avser person som bor i en bostad med särskild service och har insatsen daglig verksamhet och som ansökt om biträde av kontaktperson.

Kontaktperson för barn och ungdomar

Vid bedömning av behovet av kontaktperson till barn ska omfattningen av föräldraansvaret för barn utan funktionsnedsättning i jämförbar ålder beaktas. Också kamratkontakter i skola och fritidsverksamhet ska vägas in. Föräldraansvaret för ett barns aktiviteter måste bedömas vara mer omfattande ju yngre barnet är. Därav beviljas i regel inte kontaktperson till barn under 13 år.

4.5 Avlösarservice i hemmet, 9 § 5 LSS

Insatsen avlösarservice innebär att någon tillfälligt övertar omvårdnaden av en person från anhörig eller andra närstående. Insatsen syftar till att ge föräldrar, make/maka/sambo avlastning i omvårdnaden. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning kan behöva hjälp med avlösning för att kunna koppla av eller genomföra aktiviteter som barnet inte deltar i.

Avlösning kan också vara en förutsättning för att föräldrar ska kunna ägna sig åt syskon till barnet med funktionsnedsättning. En del vuxna personer med funktionsnedsättningar bor hos sina föräldrar eller vårdas av anhöriga vilka kan behöva avlösning från uppgiften för att vila eller för att genomföra egna aktiviteter.

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
Allmänna uppgifter och krav.	Avlösarservice kan både ges som en regelbunden insats och vid oförutsedda situationer.	Bedömningen ska göras utifrån individuella behov. Beslutet anges i antal timmar per vecka eller månad. Tiden kan inte sparas till annan tidsperiod.	Avlösarservice i hemmet ska inte ersätta förskola och fritidshem.
Mellanmänniskliga interaktioner och relationer.	Avlösarservice kan utföras när som helst på dygnet oavsett veckodag.	Beslutet tidsbegränsas till ett år i taget.	Avlösaren ska inte tillhöra den närmaste familjekretsen. Avlösarservice är ett professionellt stöd med tydlig arbetsbeskrivning från utförarverksamheten
Stöd till den som vårdar eller stöder anhörig.	Avlösarservice ska enligt ordalydelsen ske i hemmet men en aktivitet i direkt närhet till hemmet, så som en promenad eller att det för barn inkluderar lek och vistelse utomhus får anses vara i enlighet med lagstiftningen.	Ett normalt föräldraansvar ska beaktas, så även omfattningen av övriga beviljade insatser så som korttidsvistelse utanför det egna hemmet, som även syftar till att tillgodose avlösning i omvårdnadsarbetet	Det ingår inte i avlösarens uppgift att sköta andra barn i familjen, utföra hushållssysslor, eller hämta/lämna på förskola/fritidshem/skola.
	I insatsen ingår omvårdnad enligt 9 e § LSS.		Behov av hjälpmedel i hemmet ansvarar den enskilde eller dess vårdnadshavare för.
	Vid behov av medicinska åtgärder i samband med avlösarservice ska hälso- och sjukvården utfärda egenvårdsbedömning för att ta ställning till om de medicinska åtgärderna kan utföras som egenvård med stöd av avlösaren. Ett skriftligt egenvårdsbeslut krävs.		Insatsen kan inte användas i syfte att underlätta anhörigs yrkesutövning. Avlösarservice ska inte heller användas i situationer som orsakas av den enskildes ändrade förhållanden så som; • vid sjukdom eller ledighet • vid skolgång när ordinarie skol- och fritidsverksamhet är stängd • vid den anhöriges förvärvsarbete
	Se: * Lag (2022:1250) om egenvård Sveriges riksdag		Separerade föräldrar med gemensam vårdnad ska som huvudregel avlasta

	* Länsgemensam riktlinje för egenvård * Socialstyrelsens publikation <i>Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen</i> Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen – Stödet riktar sig till hälso- och sjukvård, socialtjänst och LSS-verksamheter - Socialstyrelsen		varandra inom ramen för det normala föräldraansvaret (hänvisning till barnkonventionen och barnets rätt till sina föräldrar). Den enskilde betalar sina egna eventuella omkostnader i samband med avlösarservicen.
--	--	--	--

4.6 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet, 9 § 6 LSS

Insatsen korttidsvistelse innebär att en person med funktionsnedsättning tillfälligt under kortare eller längre tid vistas utanför det egna hemmet i ett korttidshem, hos en familj (så kallad stödfamilj) eller deltar i en lägerverksamhet. Enligt förarbetena är syftet med korttidsvistelse utanför det egna hemmet dels miljöombyte och rekreation för personen med funktionsnedsättning eller avlösning i omvårdnadsarbetet för anhöriga. Att båda dessa rekvisit är uppfylla krävs inte för att enskilde ska ha rätt till insatsen, jmf RÅ 2006:66. Insatsen kan även ses som ett led i att bryta ett beroendeförhållande mellan barn och föräldrar så att den unge kan frigöra sig från föräldrarna.

Korttidsvistelse bör kunna erbjudas både som en regelbunden insats och som en lösning vid oförutsedda situationer.

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
Stöd till den som vårdar eller stödjer anhörig.	Enligt 9 e § LSS ingår omvårdnad i insatsen. Insatsen innebär enklare aktiviteter i närområdet.	Individuell prövning. Omfattningen bör vara mellan ett dygn till högst 14 dygn per fyra veckor.	Om barnets vårdnadshavare är separerade får boendeförälder sin avlastning i första hand genom den andra föräldern.
Samhällsgemenskap	Vid behov av medicinska åtgärder i samband med korttidsvistelse ska hälso- och sjukvården utfärda egenvårdsbedömning för att ta ställning till om de medicinska åtgärderna kan utföras som egenvård med stöd av personal vid	Beslutet tidsbegränsas till ett år i taget, som längst till och med 20 års ålder. Anges i antal dygn per månad. Verkställigheten planerar när dyggen verkställs.	Utifrån barnets bästa beaktas också att minimera antalet miljöer att förhålla sig till, vilket kan vara påfrestande inte minst utifrån funktionsnedsättningen Insatsen kan inte beviljas i kombination med

	korttidsvistelsen. Ett skriftligt egenvårdsbeslut krävs. Se *Lag (2022:1250) om egenvård Sveriges riksdag *Länsgemensam riktlinje för egenvård *Länsgemensam rutin för hälso- och sjukvårdsinsatser som är bedömda att kunna utföras som egenvård för barn och unga på korttidsvistelse LSS, VVG 2024-06-10 * Socialstyrelsens publikation <i>Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen</i> Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen – Stödet riktar sig till hälso- och sjukvård, socialtjänst och LSS-verksamheter - Socialstyrelsen Den enskildes eller en enskild familjs önskemål och behov bör så långt möjligt vara avgörande vid val av utformning av korttidsvistelsen. Kommunen avgör dock ytterst insatsens närmare innehåll, se RÅ 2007 ref. 62 I och II.	Hänsyn tas ej till specifika önskemål exempelvis vistelse på helg, då behovet tillgodoses alla dagar. Korttidsvistelse är inte tänkt att vara en heltidslösning. Vid ett omfattande behov bör ett övervägande göras om insatsen bostad med särskild service är den insats som bäst tillgodoser den enskildes behov.	bostad med särskild service. Gäller begäran om korttidsvistelse en vuxen person måste det beaktas om den enskilde har andra insatser enligt LSS som ska tillgodose delvis samma behov, t.ex. om den enskilde har personlig assistans som möjliggör för denne att ta del av aktiviteter av olika slag, RÅ 2006 ref. 66. Beakta även HFD 2018 ref. 20 vid prövning av rätt till korttidsvistelse utanför det egna hemmet för att bereda anhöriga avlösning när de anhöriga är assistenter. Prövningen ska göras på samma sätt som om den funktionsnedsatte anlitat utomstående assistenter. Resor till och från korttidsvistelsen ingår inte i insatsen korttidsvistelse, jmf Kammarrätten i Göteborg, mål nr 5310-1994. Resor till och från korttidsvistelse anordnas och bekostas av föräldrarna eller den funktionsnedsatta.
--	--	---	---

4.6.1 Avgränsning

Sjukdom

Om den enskilde är sjuk ska den enskilde inte komma till korttidsvistelsen. Om den enskilde insjuknar under korttidsvistelsen kontaktas anhöriga och vistelsen avbryts. Personal på

korttidsvistelsen bedömer om barnet kan vara kvar under sin korttidsviste. Dygn som den enskilde får avstå ifrån ersätts inte.

Omkostnader

Omkostnader vid verkställighet i korttidshem

Enskilde eller vårdnadshavare står för fickpeng och eventuella merkostnader i samband med insatsen. Måltidsavgift faktureras en gång i månaden i efterhand enligt fastställd taxa.

Arvode och omkostnadsersättning vid verkställighet i stödfamilj

Uppdraget är arvoderat där arvode och omkostnadsersättning utbetalas till stödfamiljen enligt avtal. Ersättningens omfattning bedöms av verkställande enhetschef utifrån uppdragets art och vilka omkostnader som kan komma i uppdraget och ersätts enligt SKR:s rekommendationer. Enskilde eller vårdnadshavare står för fickpeng och eventuella merkostnader i samband med insatsen. Måltidsavgift faktureras en gång i månaden i efterhand enligt fastställd taxa.

4.7 Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år, 9 § 7 LSS

Barn och ungdomar med omfattande funktionsnedsättningar som har förvärvsarbetande föräldrar kan av olika skäl inte klara sig själva. Insatsen korttidstillsyn är således tänkt för de skolungdomar över 12 år som av olika skäl ej klarar att vara själva i hemmet och som har behov av tillsyn och/eller meningsfull fritidssysselsättning när vårdnadshavare förvärvsarbetar eller studerar. Korttidstillsynen är tänkt att ta vid då den fritidsverksamhet som kommunen enligt skollagen (14 kap. 7§) är skyldiga att erbjuda alla skolbarn till och med vårterminen det år som eleven fyller 13 år upphör. Syftet med insatsen är att tillförsäkra ungdomen en trygg situation och en meningsfull sysselsättning i anslutning till skoldagen och på lov.

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
Allmänna uppgifter och krav.	Enligt 9 e § LSS ingår omvårdnad i insatsen.	I beslutet anges inte någon tidsspecifisering då både skoltider och vårdnadshavarnas arbetsschema kan ändras.	För barn och ungdomar i bostad med särskild service ingår fritidsverksamhet i boendet. Korttidstillsyn ska i första hand tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen.
Stöd till den som vårdar eller stödjer den enskilde	Korttidstillsynen ska erbjuda en avkopplande och trygg miljö med enklare aktiviteter. Den ska främja social gemenskap.	Beslutet tidsbegränsas till två år i taget, som längst till och med gymnasieutbildningens avslut.	Korttidstillsyn kan också beviljas skolungdom av sociala skäl eller där skolungdom är i behov av meningsfull fritidssysselsättning även om vårdnadshavare ej förvärvsarbetar eller studerar. Dessa särskilda skäl ska tydligt framgå av utredningen.
	Vid behov av medicinska åtgärder i samband med korttidstillsyn ska hälso- och sjukvården utfärda egenvårdsbedömning för att ta ställning till om de medicinska åtgärderna kan utföras som egenvård med stöd av personal vid korttidstillsynen. Ett skriftligt egenvårdsbeslut krävs.	Insatsen erbjuds före och efter skoldagen, lov dagar samt studiedagar men inte under helgdagar.	Under föräldrarnas semester beviljas korttidstillsyn endast vid

Se * Lag (2022:1250) om egenvård Sveriges riksdag * Länsgemensam riktlinje för egenvård * Länsgemensam rutin för hälso- och sjukvårdsinsatser som är bedömda att kunna utföras som egenvård för barn och unga på korttidsvistelse LSS, VVG 2024-06-10 * Socialstyrelsens publikation <i>Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen</i> Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen – Stödet riktar sig till hälso- och sjukvård, socialtjänst och LSS-verksamheter - Socialstyrelsen		särskilda skäl eftersom barn ska ha möjlighet att vara tillsammans med föräldrarna. Resa till korttidstillsynen från hem eller skola samt återresa ingår inte i insatsen. Om rätten till skolskjuts är beviljad från skolan ansvarar vårdnadshavaren för beställning av resor.
---	--	---

4.7.1 Avgränsningar

Sjukdom

Om den enskilde är sjuk ska den enskilde inte komma på korttidstillsynen. Om den enskilde insjuknar under korttidstillsynen kontaktas anhöriga och vistelsen avbryts. Personalen bedömer om barnet kan vara kvar under sin korttidstillsyn.

Omkostnader

Enskilde eller vårdnadshavare står för fickpeng och eventuella merkostnader i samband med insatsen. Måltidsavgift faktureras en gång i månaden i efterhand enligt fastställd taxa.

4.8 Boende i familjehem och bostad med särskild service för barn och unga, 9 § 8 LSS

Ett av socialtjänstens viktigaste mål är att skapa förutsättningar för att barn ska kunna växa upp i sitt föräldrahem. Det är således viktigt att även beakta att barn med funktionsnedsättningar har ett sammanhang och rätt till sitt hem. Boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn och unga är en insats som kan komma i fråga för barn och unga med svåra funktionsnedsättningar som, trots omfattande olika stödinsatser i hemmet, inte kan bo kvar i föräldrahemmet. Boende i bostad med särskild service för barn och ungdomar är ett komplement till föräldraskapet och föräldraansvaret. Syftet med insatsen är att ge möjlighet till en kompletterande varaktig uppväxtmiljö.

Vid ansökan om bostad med särskild service för barn och unga ska andra insatser såsom personlig assistans, avlösarservice och/eller korttidsvistelse beaktas som alternativ till att

möjliggöra kvarboende i sin familj. Behov av annat boende kan även uppkomma på grund av skolgång på annan ort, se rubrik 4.8.3 *Boende på grund av skolgång på annan ort*

Om den enskilde tackar nej till erbjuden boendeinsats ska en omprövning ske, med utgångspunkt i att den enskilde beviljats en insats utifrån omfattande behov som bedömts inte kunna tillgodoses på mindre ingripande sätt samt att beslut om insats gäller omedelbart och ska verkställas utan dröjsmål.

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
Lärande och tillämpa kunskap Allmänna uppgifter och krav Personlig vård Hemliv Mellanmänniska interaktioner och relationer Känsla av trygghet Utbildning, arbete, sysselsättning	Enligt 9 e § LSS ingår omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter i insatsen. Insatsen innebär att ett barn/ungdom på grund av sin funktionsnedsättning stadigvarande bor i en annan familj eller i en bostad med särskild service tillsammans med andra barn. De lösningar som väljs ska alltid se till barnets bästa. Kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar upp till sjuksköterskenivå i bostäder med särskild service i enlighet med 12 kap. 1 § HSL (prop. 1992/93:159 s. 182), dock ej i familjehem. Huvudansvaret för kontakter med skola, myndigheter, hälso- och sjukvård och övriga angelägenheter utanför bostad med särskild service åvilar föräldrarna utifrån föräldraansvaret. Vid behov av medicinska åtgärder i samband med boende i	Beslutet tidsbegränsas till två år i taget upp till och med det år ungdomen fyller 18 år. Ett övervägande görs då den enskilde fyllt 18 år, om det i stället är lämpligt med bostad med särskild service för vuxna.	I förarbetena till LSS anges att det bör ställas minst lika stora krav på de familjehem där barn placeras som en insats enligt LSS som de som ställs av socialtjänsten i fråga om andra familjehem. Lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder gäller samtliga insatser enligt 9 § LSS, om de innefattar insatser för barn. Det innebär att socialnämnden ska genomföra registerkontroll av tilltänkta familjehemsföräldrar enligt LSS. Föräldrarna är skyldiga att i skälig utsträckning bidra till kommunens kostnader för omvårdnaden av barnet. Ersättningsskyldigheten gäller oberoende av om föräldern är vårdnadshavare eller inte. Det belopp som var och en av föräldrarna ska bidra med per månad får dock inte överstiga vad som för varje tid motsvarar högsta belopp för underhållsstöd (20 § LSS). Den

	familjehem ska hälso- och sjukvården utfärda egenvårdsbedömning för att ta ställning till om de medicinska åtgärderna kan utföras som egenvård med stöd av familjehemmet. Ett skriftligt egenvårdsbeslut krävs. Se *Lag (2022:1250) om egenvård Sveriges riksdag *Länsgemensam riktlinje för egenvård * Socialstyrelsens publikation <i>Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen</i> Kunskapsstöd för egenvård – enligt egenvårdslagen – Stödet riktar sig till hälso- och sjukvård, socialtjänst och LSS-verksamheter - Socialstyrelsen		enskilde/vårdnadshavare bekostar egna aktiviteter. Vid ansökan om bostad med särskild service, ska skriftligt tillstånd att bedriva verksamhet enligt LSS 9 § 8 inhämtas från IVO.
--	--	--	--

4.8.1 Boende i familjehem

Ett familjehem innebär ofta kontakt med några få vuxna personer, vilket kan vara särskilt viktigt för yngre barn. Med familjehem menas ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran (9 kap. 2 § SoL). Definitionen gäller för både SoL och LSS (2 § förordningen (1993:1090) om stöd och service för vissa funktionshindrade) men utredningen som föregår insatsen och syftet med insatsen skiljer sig åt.

Omfattande utredning av familjehem görs av handläggare. Medgivande till familjehemmet ges av socialnämndens arbetsutskott enligt 22 kap. 2 § SoL. Utöver det utdrag som tas från belastningsregistret vid alla insatser som rör barn och ungdomar, tas även utdrag ur socialregistret, från Försäkringskassan och Kronofogden för alla vuxna hemmahörande i det tilltänkta familjehemmet.

Familjehemsuppdraget är ett arvoderat uppdrag och inte en anställning. Ersättningens omfattning bedöms utifrån SKR:s rekommendationer. Se delegationsordningen för rätt beslutsdelegat.

Barn och ungdomar med funktionsnedsättningar som bor i familjehem kan ha rätt till lagens övriga insatser på samma sätt som funktionsnedsatta barn och ungdomar som bor i sina föräldrahem.

4.8.2 Bostad med särskild service för barn och unga

Bostad med särskild service är en insatsform för barn med mycket omfattande behov av särskilt och speciellt stöd som ställer krav på tillgång till personal med kvalificerad och särskild kompetens. Det är ofta frågan om att tillgodose mycket komplicerade omvårdnadsbehov. Boendet ska vara utformat så likt en hemmiljö som möjligt med en liten grupp barn och ungdomar.

4.8.3 Boende på grund av skolgång på annan ort

Insatsen bostad med särskild service kan även vara motiverad på grund av gymnasiestudier på annan ort då ungdomen ej kan genomföra studierna utan stöd i form av boende med särskild service. Det ska således föreligga ett samtidigt behov av stöd i vardagslivet hos ungdomen. Enligt RÅ 2003 ref. 79 II, är det behovet av stöd och service för att kunna fullfölja denna skolgång som bestämmer om den begärda insatsen ska beviljas. HFD konstaterade i målet att det i förarbetena anges att sådant boende kan vara orsakat av den unges skolsituation och av omfattande omvårdnadsbehov (prop. 1992/93:159 s. 81).

Om ett barn går i skola på annan ort och med anledning av sin funktionsnedsättning inte kan pendla, kan insatsen i form av elevhem beviljas trots ett mindre omfattande behov. Elevhem är vanligtvis stängda under helger och lov och barnen bor då oftast i föräldrahemmet. Skolgången måste fullföljas för att rätten till insats ska kvarstå.

4.8.4 Avgränsning

Om annat boende behövs för ett barn eller ungdom på grund av att vårdnadshavare brister i omsorg om barnet ska handläggare för LSS anmäla ärendet till handläggare som handlägger barn och unga inom Område Individ och Familj.

En kommun som genom ett beslut placerar ett barn eller ungdom i en annan kommun har ett sammanhållet ansvar för de insatser som barnet eller ungdomen kan behöva. Det inbegriper även ett ansvar för planering av framtida insatser. Däremot omfattas inte regionens insatser av det sammanhållna ansvaret. Det innebär att kommunen måste bevaka att ett barn som får sina insatser i en annan kommun också får tillgång till hjälpmedel, hälso- och sjukvård, samt tandvård och habilitering. Detta gäller särskilt om kommunen där barnet får sina stödinsatser ligger i ett annat landstingsområde än den kommun som ansvarar för insatserna till barnet.

4.9 Bostad med särskild service för vuxna, 9 § 9 LSS

För att beviljas insats i form av bostad med särskild service ska den enskilde, i allmänhet, ha ett så stort behov av stöd och/eller omvårdnad att det ej kan tillgodoses i egen bostad med stöd av insatser i hemmet. Bostad med särskild service är en bostad som tillhandahålls av kommunen. Syftet med insatsen är att den ska tillgodose behovet av ett eget och, så långt som möjligt, självständigt boende för personer med omfattande funktionsnedsättning. Insatsen möjliggör för vuxna personer med ett stort tillsyns- och/eller omvårdnadsbehov att lämna föräldrahemmet och få ett eget hem.

Bostad med särskild service för vuxna finns i tre former:

- Gruppbostad
- Servicebostad
- Annan särskilt anpassad bostad

Omfattningen av tillsyn och omvårdnad styr valet av boendetyp mellan servicebostad och gruppboendestad. För annan särskilt anpassad bostad se under rubrik *Annan särskilt anpassad bostad*.

Handläggare utreder behov och fattar beslut om insatsen bostad med särskild service. Enhetschef för verkställighet bestämmer därefter utifrån bedömning om lämplig boendeform hur beslutet ska verkställas (HFD 2012 ref. 59 och HFD 2016 not. 7). Finns önskemål om boendeform kan detta skickas med i utredningen till verkställare, men någon ovillkorlig rätt att få behovet tillgodosett i en viss form eller på ett specifikt boende finns inte. Avser ansökan ett specifikt boende, ska den del av ansökan som avser specifikt boende avslås, och beslut ges om bostad med särskild service. Verktällighetsbeslut kan överklagas enligt praxis (RÅ 2007 ref. 7 med där angivna rättsfall).

Om den enskilde tackar nej till erbjuden boendeinsats ska en omprövning ske, med utgångspunkt i att den enskilde beviljats en insats utifrån omfattande behov som bedömts inte kunna tillgodoses på mindre ingripande sätt samt att beslut om insats gäller omedelbart och ska verkställas utan dröjsmål.

Essunga kommun tillämpar boendekarriär. Det innebär att om behovet av insatser minskar kan den enskilde flytta till ett mer självständigt boende inom ramen för det pågående beslutet om bostad med särskild service. Exempelvis från boendeformen gruppboendestad till boendeformen servicebostad. Det skulle också kunna innebära att den enskilde flyttar ut till en egen bostad med exempelvis boendestöd, vilket skulle innebära att beslut om bostad med särskild service upphör och en ansökan enligt socialtjänstlagen om alternativa insatser kan göras.

Boendet tillgodoser stödbehov och ledsagningsstöd i samband med aktiviteter i närmiljön (jämför närområde ledsagarservice).

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
Lärande och tillämpa kunskap Allmänna uppgifter och krav Känsla av trygghet Mellanmänniska relationer och interaktioner	Enligt 9 e § LSS ingår omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter i insatserna servicebostad och gruppboendestad, vilket inte är fallet med en särskilt anpassad bostad. I insatserna servicebostad och gruppboendestad ingår att den enskilde får stöd att genomföra dagliga aktiviteter såväl i som kring bostaden. Kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar i service- och	Normalt fattas tillsvidarebeslut med förbehåll. I de fall där det inte går att bedöma behovets varaktighet fattas ett tidsbegränsat beslut.	Bostaden ska vara den enskildes privata och permanenta hem, därmed utesluts vissa boendeformer som korttidshem, hem för vård och boende (HVB) eller folkhögskola (RÅ 2006 not. 187 avseende folkhögskola) Kostnad för resor till/från privata ärenden eller aktiviteter på fritiden betalas av den enskilde. När personal följer med på aktiviteter betalar verksamheten för personalen.

	gruppboendestäder i enlighet med 12 kap. 1 § HSL (prop. 1992/93:159 s. 182) upp till sjuksköterskenivå.		För resor till sjukvård, se Länsregionens riktlinje: Länsregionens riktlinje Medföljande personal till sjukhus 20231215.pdf (vgregion.se). Hyra, mat, omkostnader och hemförsäkring betalas av den enskilde. Personal ansvarar inte för de boendes ekonomi. I de fall enskilde saknar förmåga att sköta sin ekonomi ska en anmälan om god man/förvaltare göras av den som uppmärksammar behovet. Anmälan kan göras av verkställighet eller handläggare. Personalens åtagande avseende enskildes privata medel ska så långt som möjligt begränsas till mat- och fickpengar.
--	---	--	---

4.9.1 Annan anpassad bostad

Bostaden ska vara anvisad av kommunen och ha en **viss grundanpassning**. I boendet finns **ingen fast personalbemanning**. I boendeformen ingår inte heller omvårdnad, fritidsverksamhet eller kulturella aktiviteter. Den enskildes stödbehov får tillgodoses genom andra insatser så som t.ex. personlig assistans, boendestöd eller hemtjänst. Det ska i första hand prövas om anpassningar i befintlig bostad kan tillgodose behovet av en anpassad bostad. Anpassningar i befintlig bostad kan inte beviljas som särskilt anpassad bostad, utan prövas enligt Lag (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag. Hänvisning sker till kommunens handläggare för bostadsanpassning.

4.10 Daglig verksamhet, 9 § 10 LSS

Daglig verksamhet är en insats för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig. Insatsen ska bidra till personlig utveckling, stimulans, meningsfull tillvaro, gemenskap samt främja delaktighet i samhället. Den ska också motverka passivisering och isolering. Insatsen har som övergripande mål att utveckla den enskildes eventuella möjligheter till arbete på kortare eller längre sikt, även om detta mål för vissa endast kan uppnås på längre sikt eller vara orealistiskt (se prop. 1992/93:159 s.90 och 181).

Livsområde	Innehåll	Frekvens/Omfattning	Särskilda villkor
------------	----------	---------------------	-------------------

Utbildning, arbete, sysselsättning och ekonomiskt liv	Insatsen innebär att få en planerad meningsfull daglig sysselsättning/aktivitet utanför det egna hemmet. Insatsen innebär inte en anställningsform eller anställningsförmåner. Inom ramen för daglig verksamhet kan rymmas såväl aktiviteter med habiliterande inriktning som mer produktionsinriktade uppgifter. Det är inte ett avlönat arbete och syftet är ej att producera varor eller tjänster (se prop. 1992/93:159 s.90 och 181). Daglig verksamhet kan förläggas som en arbetsplatsförlagd sysselsättning efter bedömning av personal på daglig verksamhet. Det är fördelaktigt för den enskilde att få provas i ordinärt arbete när förutsättningar finns, men enligt praxis är detta inte ett krav. Daglig verksamhet erbjuder ett coachande stöd för individuell utveckling mot ev studier eller arbete. Samverkan bör ske med berörda myndigheter förutsatt att samtycke finns. Enligt 9 e § LSS ingår omvårdnad i insatsen. Kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar vid deltagande i daglig	Omfattningen specificeras inte i beslutet. Behovet kan variera över tid och anpassas efter den enskildes önskemål dock som mest 8 timmar per dag under 5 vardagar i veckan med rätt till 5 veckors ledighet. När det gäller omfattningen av daglig verksamhet anges i förarbetena att samma generella riktlinjer bör användas som i arbetslivet (prop.1992/93:159 s. 90). Beslutet kan vara tills vidare och gälla som längst till och med den allmänna pensionsåldern, vilket för närvarande är 69 år. I de fall där det inte går att bedöma behovets varaktighet fattas ett tidsbegränsat beslut.	Daglig verksamhet är endast en rättighet för de som omfattas av personkretsen i första och andra punkten 1 § LSS (7 § första stycket LSS). Dagens pensionssystem erbjuder en flexibel pensionsålder med en rätt att kvarstå i anställning till för närvarande 69 år (Lag om anställningsskydd, LAS, 32 a §). HFD har slagit fast att rätten till insats daglig verksamhet enligt LSS inte kan anses kvarstå längre än till den åldersgräns som gäller enligt rådande pensionssystem (HFD 2014 ref. 41). När det gäller vilken ålder den enskilde ska ha uppnått för att vara berättigad daglig verksamhet utgås från skolplikten (7 kap. 12 § skollag), dvs när den obligatoriska skolgången upphör (HFD 2025-03-14 756-24) Deltidsstudier i en omfattning av 11 timmar i veckan har av KamR Gbg, mål nr 5960-20 (2021-06-24) konstaterats ej utgöra grund för att individen tillhör den grupp av personer som har rätt till daglig verksamhet. I mål nr 7115-24 (2025-02-25), menar Kammarrätten att en viss hänsyn till utbildningens art och omfattning bör tas vid prövning av rätt till daglig verksamhet. I det här målet bedömde Kammarrätten att en kvinna som studerade engelska på Komvux tre
--	--	--	---

	verksamhet i enlighet med 12 kap. 1 § HSL (prop. 1992/93:159 s. 182)		timmar per vecka inte utbildade sig i den mening som avses i LSS och hon fick således rätt till insats daglig verksamhet. Den enskilde bekostar resor till och från daglig verksamhet/företagsförlagd verksamhet. Den som inte kan använda allmänna kommunikationsmedel kan ansöka om färdtjänst. Mat ingår inte som en del av insatsen. Den enskilde står för sina egna kostnader i samband med måltider.
--	--	--	---

5. Taxor och avgifter

Insatser enligt LSS är normalt avgiftsfria. Skäliga avgifter får tas ut för bostad, resor, kost samt fritids- och kulturella aktiviteter. Om person under 18 år, med stöd av LSS får omvårdnad i annat hem, är föräldrar skyldiga att i skälig utsträckning bidra till kommunens kostnad för omvårdnad. Kommunen får i sådana fall uppbära underhållsbidrag som avser barnet.

Avgifter tas ut enligt gällande lagstiftning i enlighet med kommunens regler och vid tidpunkt gällande taxor. Taxor och avgifter justeras årligen och fastställs av kommunfullmäktige.